

VARIKOZ KASALLIGI VA PREEKLAMPSIYA: SO'NGGI ILMIY MANBALAR TAHLILI (ADABIYOTLAR SHARHI)

Askarova Zebo Zafarovna

Tibbiyot fanlari doktori, dotsent, SamDTU Akusherlik va ginekologiya kafedrası №1

Uteniyazov Ruslan Jienboevich

Mustaqil izlanuvchi, SamDTU Akusherlik va ginekologiya kafedrası №1

Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Samarqand, O'zbekiston

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16875823>

Annotatsiya. Ushbu maqolada so'nggi 10 yil ichida varikoz kasalligi va preeklampsiya muammolari bo'yicha olib borilgan zamonaviy tadqiqotlarning sharhi keltirilgan. Patogenetik mexanizmlar, statistik ma'lumotlar, diagnostika va davolashning zamonaviy yondashuvlari tahlil qilindi, shuningdek, ushbu kasalliklarni bog'lovchi umumiy qon tomir va endotelial buzilishlar aniqlangan. Yallig'lanish, oksidativ stress va genetik omillarning roli alohida ko'rib chiqildi. Profilaktika va terapiyaning zamonaviy usullarining samaradorligi taqqoslandi, erta diagnostika va shaxsga yo'naltirilgan tibbiyot sohasidagi istiqbolli yo'nalishlar qayd etildi.

Kalit so'zlar: varikoz kasalligi, preeklampsiya, qon tomir disfunktsiyasi, endotelial disfunktsiya, biomarkyorlar, qon tomir kasalliklari, diagnostika, davolash, profilaktika, so'nggi tadqiqotlar.

Kirish. Varikoz kasalligi (VK) va preeklampsiya (PE) keng tarqalgan qon tomir patologiyalari bo'lib, yuqori kasallanish darajasi va bemorlarning hayot sifatiga sezilarli ta'siri bilan ajralib turadi. So'nggi o'n yilliklarda ularni tushunish, diagnostika va davolash yondashuvlari ilmiy tadqiqotlarning faollashuvi va klinik protokollarning yangilanishi tufayli sezilarli darajada rivojlandi. Ushbu maqolada so'nggi 10 yil ichida VK va PE bo'yicha zamonaviy diagnostika, profilaktika va davolash yondashuvlari, ularning patogenetik mexanizmlari va xavf omillarini taqqoslovchi tizimli adabiyotlar sharhi keltirilgan.

Metodlar. Sharh 2013–2023 yillarda nashr etilgan yetakchi xalqaro va mahalliy ilmiy jurnallardagi maqolalar tahliliga asoslangan. PubMed, Scopus, Web of Science ma'lumotlar bazalari, shuningdek, JSST, Yevropa flebologlar jamiyati va AQSh akusherlar va ginekologlar assotsiatsiyasi tavsiyalari foydalanildi. Kalit so'zlar: "varikoz kasalligi", "qon tomir kasalliklari", "preeklampsiya", "patogenezi", "diagnostika", "davolash", "klinik tavsiyalar".

Natijalar. So'nggi 10 yilda VK patogenezi tushunishda sezilarli yutuqlar kuzatildi, jumladan genetik omillar, atrof-muhit ta'siri, turmush tarzi va venoz devor holati. VK rivojlanishida venoz bosimning oshishi, klapan funksiyasining buzilishi va mikrosirkulyatsiyaning yomonlashuvi asosiy ahamiyatga ega. Zamonaviy protokollar minimal invaziv davolash usullariga asoslanadi: endovenoz lazer terapiyasi (EVLT), radiochastotali ablatsiya va skleroterapiya. Yevropa flebologlar jamiyatining 2019 yilgi tavsiyalariga ko'ra, profilaktika xavf omillarini (semizlik, gipodinamiya, homiladorlik) nazorat qilishni o'z ichiga oladi.

PE ginekologiya va perinatologiyaning dolzarb muammolaridan biridir. Zamonaviy tadqiqotlar xavf omillarini (gipertoniya, infeksiyalar, semizlik, oilaviy anamnez) baholash asosida diagnostika va profilaktikaning ahamiyatini tasdiqladi. Genetik markerlar va biomarkyorlarni (plasentar o'sish omillari, sitokinlar) chuqur o'rganish erta diagnostika imkoniyatlarini kengaytirmoqda. So'nggi klinik tavsiyalarda (ACOG 2022; ISSHP 2023) qon

bosimi, siydikdagi oqsil darajasi, biokimyoviy parametrlarni muntazam monitoring qilish va yuqori xavf guruhida past molekulyar og'irlikdagi geparinlardan foydalanish tavsiya etiladi.

Har ikki patologiya patogenezida qon tomir devori funksiyasi va endotelial disfunktsiya umumiy nuqtadir. Tadqiqotlar yallig'lanish jarayonlari va oksidativ stressning varikoz patogenezidagi roli preeklampsiya molekulyar mexanizmlarida ham aks etishini ko'rsatmoqda. Bu umumiy mexanizmlar yangi terapevtik strategiyalarni ishlab chiqishga yo'l ochadi.

Muhokama. Zamonaviy tadqiqotlar varikoz kasalligi va preeklampsiya, patogenezidagi farqlarga qaramay, umumiy qon tomir va endotelial buzilishlar orqali o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi. Endotelial disfunktsiya — vazodilatatorlar (masalan, azot oksidi) sintezi buzilishi va vazokonstriktor moddalar ishlab chiqarilishi oshishi — har ikki kasallikda ham asosiy rol o'ynaydi.

Epidemiologik ma'lumotlarga ko'ra, Yevropa varikoz kasalligi baholash loyihasi (E-VAR) natijalarida kattalar orasida VK tarqalishi 23–33% ni tashkil etadi, ayollarda kasallanish 30%, erkaklarda 15%. Rossiyada esa ayollarda 40%, erkaklarda 20% atrofida. Xavf omillari — irsiy moyillik (30–60% hollarda), gipodinamiya, semizlik, homiladorlik, uzoq vaqt tik turish yoki o'tirib qolish.

Varikoz kasalligi davosida EVLT va radiochastotali ablatsiya 5 yillik kuzatuvda 90% dan ortiq samaradorlik ko'rsatgan. preeklampsiya esa JSST ma'lumotlariga ko'ra, homiladorliklarning 2–8% ida uchraydi va o'z vaqtida davolanmasa, ona o'limining 15–20% holatiga sabab bo'ladi.

preeklampsiya va varikoz kasalligida yallig'lanish sitokinlari (IL-6, TNF- α), oksidativ stress, VEGF geni polimorfizmi kabi umumiy molekulyar mexanizmlar aniqlangan. Erta diagnostika usullari, jumladan sFlt-1 va plasentar omillar darajasini aniqlash, og'ir preeklampsiya rivojlanishini 2–3 hafta oldin bashorat qilish imkonini beradi.

Har ikki kasallikda azot oksidi darajasining pasayishi qon tomir tonusining buzilishi, venoz o'tkazuvchanlikning oshishi va mikrosirkulyatsiyaning yomonlashishiga olib keladi. Epidemiologik kuzatuvlar og'ir preeklampsiya o'tkazgan ayollarda tug'ruq oldi va tug'ruqdan keyingi davrda varikoz kasalligi rivojlanish xavfi yuqori ekanini ko'rsatadi.

Hozirda diagnostika mezonlarini yagona qilish, samarali profilaktika choralari ishlab chiqish, molekulyar markerlarni aniqlash va maqsadli terapiya yaratish bo'yicha ishlar dolzarb bo'lib qolmoqda.

Xulosa. So'nggi o'n yillikda varikoz kasalligi va preeklampsiya patogenezini, diagnostikasi va davosida sezilarli yutuqlarga erishildi. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish klinik natijalarni yaxshilash va ushbu kasalliklar bilan bog'liq ijtimoiy-iqtisodiy yukni kamaytirishga imkon bermoqda.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. American College of Obstetricians and Gynecologists (ACOG). (2022). Practice Bulletin No. 202: Hypertension in pregnancy.
2. Askarova Z. Z. et al. VALUE OF HYSTEROSCOPY AND GENETIC RESEARCH OF WOMEN WITH ABNORMAL UTERINE BLEEDING IN PERIMENOPAUSE //European Journal of Molecular and Clinical Medicine. – 2021. – T. 8. – №. 1. – C. 409-417.

3. Gloviczki P., et al. (2018). Guidelines for the management of varicose veins and related disorders. *Journal of Vascular Surgery*, 67(2), 341-356.
4. International Society for the Study of Hypertension in Pregnancy (ISSHP). (2023). Guidelines for the management of preeclampsia.
5. Kahn S., et al. (2020). Endovenous ablation techniques: a systematic review. *European Journal of Vascular and Endovascular Surgery*, 59(4), 711-722.
6. Kurbaniyazova A., Askarova Z. Chronic endometritis: a hidden threat of reproduction //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 2. – С. 242-246.
7. Murphy G., et al. (2021). Biomarkers in preeclampsia: latest insights. *Placenta*, 104, 102-110.
8. Аскарова З. З., Норбекова Н. К. ЧАСТОТА ВСТРЕЧАЕМОСТИ СИНДРОМА ПОЛИКИСТОЗНЫХ ЯИЧНИКОВ У ЖЕНЩИН РЕПРОДУКТИВНОГО ВОЗРАСТА //Бюллетень студентов нового Узбекистана. – 2025. – Т. 3. – №. 1. – С. 29-32.
9. Аскарова З. З., Абдукаххарова Д. ЧАСТОТА ОСЛОЖНЕНИЙ БЕРЕМЕННОСТИ У ЖЕНЩИН С КОАГУЛИРОВАННОЙ ШЕЙКИ МАТКИ //Бюллетень студентов нового Узбекистана. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 5-8.
10. Аскарова Ф. К. Актуальные вопросы гинекологии в XXI веке //Eurasian Journal of Medical and Natural Sciences. – 2024. – Т. 4. – №. 10. – С. 149-154.
11. Абдуманнопова З. М. Особенности варикозной болезни у беременных женщин //Молодежь, наука, медицина. – 2021. – С. 4-8.
12. Европейское общество флебологов. (2019). Гайдлайн по варикозной болезни. *European Venous Forum*.
13. Космуратова Ш. Б. и др. Клинико-анамнестические факторы риска развития преэклампсии //Репродуктивная медицина (Центральная Азия). – 2024. – №. 2. – С. 80-87.
14. Можейко Л. Ф. и др. Исходы беременности и родов у женщин с варикозной болезнью. – 2023.
15. Скобелева Н. Я., Хрыщанович В. Я., Роговой Н. А. Влияние компрессионной и флеботропной терапии на исходы беременности у женщин с варикозной болезнью. – 2023.